

УДК 351.862.4:33.021:355.40:341.326

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.61>

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Дмитро Усов

*Воєнна академія імені Євгенія Березняка
вул. Ілленка, 81, 04050, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0003-6089-777X>*

Ефективна реалізація внутрішньої та зовнішньої політики України безпосередньо пов'язана з економічними чинниками. Безпечне функціонування та стабільність економіки, її розвиток залежать від низки факторів, серед яких військово-політичні, соціальні, інформаційні. Інформаційний чинник посідає в цій системі чільне місце, оскільки в умовах сьогодення отримання об'єктивних даних щодо фактичних економічних явищ, процесів, показників, планів і можливостей інших країн дає змогу на національному рівні розробляти стратегію й тактику забезпечення національних економічних інтересів, приймати виважені політичні рішення тактичного й стратегічного рівня. Розвідувальна діяльність, зокрема у сфері економіки, належить до найважливіших (невід'ємних) видів діяльності держави та її органів.

У статті визначено перелік, взаємозв'язки й окреслено зміст принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері.

Під час дослідження встановлено, що принципи розвідувальної діяльності в економічній сфері підлягають класифікації за різними критеріями. Залежно від формальної визначеності принципи можуть бути: юридично унормовані; наведені лише в наукових працях, методичних рекомендаціях (посібниках, підручниках); неформальні (апробовані практикою та закріплені в інституційній пам'яті розвідувальних органів – без письмової фіксації). Відповідно до рівня проведення розвідувальної діяльності в економічній сфері: стратегічні, оперативні й тактичні. Залежно від спрямованості: юридичні, політичні, організаційно-управлінські, змішані. З огляду на поширеність на інші суспільні відносини: загальні (такі, що притаманні й іншим видам державної діяльності) та спеціальні (притаманні лише розвідці в економічній сфері та суміжним з нею видам діяльності).

До загальних принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері належать: законності; незалежності від інших, крім державних, інтересів; підзвітності й підконтрольності визначеним законом державним органам; плановості, науковості; безперервності.

Спеціальними принципами розвідувальної діяльності в економічній сфері є: поєднання гласних і негласних форм та методів діяльності; конспірації; незалежності в збиранні й оперативності в поданні розвідувальної інформації; розмежування сфер діяльності розвідувальних органів; взаємодії та координації розвідувальних органів; наступальності; креативності.

Ключові слова: внутрішня та зовнішня політика, економічна політика, принципи діяльності, розвідувальна діяльність, розвідувальні заходи, розвідувальні органи.

Постановка проблеми. Ефективна реалізація внутрішньої та зовнішньої політики України безпосередньо пов'язана з економічними чинниками. Безпечне функціонування та стабільність економіки України, її розвиток залежать від низки факторів, серед яких військово-політичні, соціальні, інформаційні. Інформаційний чинник посідає в цій системі чільне місце, оскільки нині отримання об'єктивних даних щодо фактичних економічних явищ, процесів, показників, планів і можливостей інших країн дає можливість на національному рівні розробляти стратегію й тактику забезпечення національних економічних

інтересів, приймати виважені політичні рішення тактичного й стратегічного рівня. Розвідувальна діяльність, зокрема у сфері економіки, належить до найважливіших (невід'ємних) видів діяльності держави та її органів.

Отримання інформації в економічній сфері є особливо актуальним для України, яка через низку обставин опинилася в скрутному економічному становищі. Викладене зумовлює актуальність питань ефективності розвідувальної діяльності в економічній сфері. Забезпечення такої ефективності, поміж іншого, залежить від теоретичного підґрунтя, якого нині бракує.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В умовах сьогодення чітко простежується не лише відсутність активності фахівців у галузі політології щодо питань теорії та практики розвідувальної діяльності в економічній сфері, а й взаємна неузгодженість їх розуміння концептуальних питань такої діяльності. Це передусім стосується принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері. Досліджуючи деякі проблеми зовнішньої економічної розвідки, фахівці цієї галузі вдаються до певних методичних і технологічних питань, залишаючи поза увагою керівні ідеї щодо найсуттєвіших закономірностей, які мають ключове значення, ті правила, які не мають винятків, тобто принципи.

Мета статті – визначити перелік, взаємозв'язки та розкрити зміст принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері.

Виклад основного матеріалу. Зазначена праця ґрунтуватиметься на твердженні про те, що принципи законності, поваги до гідності й дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління й населенням, гуманізму, рівності перед законом, соціальної справедливості, позапартійності поширюються на будь-який державно-правовий інститут, а тому їх варто вважати загальними принципами розвідувальної діяльності в економічній сфері. Крім того, до цієї категорії потрібно віднести й організаційно-управлінські принципи, оскільки вони є тими правилами, за якими здійснюється державне управління в будь-якій сфері суспільних відносин. Зокрема, йдеться про принципи науковості, плановості та координації [1].

Дія принципів законності та дотримання прав і свобод людини та громадянина в частині проведення розвідувальних заходів у сфері економіки має стосуватися лише тих випадків, коли розвідувальну інформацію економічного характеру збирають з території України та щодо об'єктів, які розташовані всередині країни. Цей підхід є цілком виправданим, оскільки він відповідає міжнародній практиці та набув особливої актуальності у зв'язку зі здійсненням РФ повномасштабної збройної агресії проти України. Вбачається очевидним те, що сьогодні Україна, здійснюючи розвідку в економічній сфері, не повинна орієнтуватися на дотримання прав і свобод громадян країни-агресора, її союзників, держав, які прямо або опосередковано сприяють економічній стабільності Росії.

Слід зауважити, що економічна розвідка має проводитися й на території країн-партнерів України, зокрема тих, від фінансової допомоги та кредитів яких залежить військово-політична й соціально-економічна ситуація в державі. Адже для політичного керівництва країни є надзвичайно важливою достовірною інформацією щодо реальних намірів урядів цих держав і керівництва транснаціональних корпорацій щодо фінансової підтримки України, її обсягів і термінів, а головне, дійсних мети та завдань. Оскільки країни-партнери, окрім підтримки України, мають власні економічні цілі, які вони можуть приховувати від України.

У цьому випадку постає проблема: проведення розвідувальної діяльності в економічній сфері відносно країн партнерів з використанням негласних засобів є не лише

ознакою, а прямим показником відсутності до них довіри. У разі викриття такої діяльності допомогу може бути згорнуто або суттєво зменшено.

На наше переконання, це не є перепоною для проведення розвідувальної діяльності в економічній сфері відносно країн-партнерів. Ризик викриття розвідки повинен бути нівельований такими методами та засобами, організацією й тактикою, які дозволять звести його до мінімуму.

З огляду на викладене вище, у площині розвідувальної діяльності в економічній сфері загальні принципи такої діяльності, як і принципи розвідки загалом, мають бути офіційно сформульовані (закріплені в законі) з урахуванням специфіки екстериторіальності.

Причому якщо розуміти законність як чітке та неухильне додержання Конституції та законів саме України, то зміни можна не вносити. Інша справа щодо поваги до гідності й дотримання прав і свобод людини та громадянина. Адже якщо носіями необхідної економічної інформації є особи, які перебувають на території інших країн та не мають громадянства України, то під час здійснення економічної розвідки дотримання їхніх прав та свобод є не обов'язковим.

Водночас неможливо з етичних і дипломатичних міркувань на законодавчому рівні закріпити те, що права однієї категорії людей є більшою цінністю, ніж права інших (зокрема громадян і посадових осіб країн-партнерів та фінансових донорів України).

Таким чином, із двох загальних принципів, які були задекларовані в скасованому Законі України «Про розвідувальні органи України» (законності та поваги й дотримання прав та свобод людини і громадянина), для розвідувальної діяльності в економічній сфері слід застосовувати лише один (принцип законності в його розмінні як правила, за яким ця діяльність проводиться з чітким та неухильним дотриманням Конституції та законів України). Цей принцип, з одного боку, охоплює всі дії суб'єктів розвідувального співтовариства та захищає права і свободи людей у межах території України, а з іншого – не поширюється на території інших країн та осіб, які там перебувають.

Отже, принцип законності – це єдиний принцип суто юридичного характеру, що повинен бути дотриманий фактично та формально визначений щодо здійснення розвідувальної діяльності в економічній сфері.

Є також інший загальний принцип, що заслуговує на такий підхід. Проте він має здебільшого політичний, ніж юридичний характер. Цей принцип впливає зі ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної безпеки», де його окреслено як «незалежності від інших, крім державних, інтересів».

Зазначений принцип має вкрай важливе значення для розвідувальної діяльності в економічній сфері. Адже розвідувальні органи держави повинні працювати винятково на інтереси всього громадянського суспільства. Відповідно до наших попередніх досліджень, розвідувальна діяльність в економічній сфері має здійснюватися винятково з метою одержання інформації економічного характеру, необхідної політичному керівництву держави для прийняття тактичних і стратегічних рішень щодо забезпечення та зміцнення державного суверенітету, національної безпеки (зокрема економічної та інформаційної), а також сталого соціально-економічного розвитку держави, добробуту її громадян. Так зване державно-приватне партнерство [2; 3] під час розвідувальної діяльності в економічній сфері має виключати ризики зрощування влади та бізнесу з утворенням олігархічного симбіозу, що не має своєю метою забезпечення економічної безпеки держави та зростання рівня соціально-економічного забезпечення населення.

З принципом незалежності від інших, крім державних, інтересів тісно пов'язаний інший загальний принцип, зазначений у ст. 3 Закону України «Про Бюро економічної

безпеки». Ідеться про принцип підзвітності й підконтрольності визначеним законом державним органам. Його можна віднести як до юридичних (адже у його формулюванні є відсилання до закону), і до політичних (адже суб'єкти розвідувального співтовариства підпорядковані політичному керівництву держави), і до організаційно-управлінських (адже обумовлює адміністративне підпорядкування апаратів розвідки).

До принципів останньої групи (організаційно-управлінських), безперечно, слід віднести й зазначений у скасованому Законі України «Про розвідувальні органи» принцип незалежності й оперативності в поданні розвідувальної інформації.

Щодо цього принципу, то слушною є думка дослідників, які вважають, що він був неточним, а його формулювання не відповідало фактичним правовідносинам у сфері розвідувальної діяльності. Зокрема, незалежність розвідувальних органів у поданні інформації прямо суперечить принципу підконтрольності й підзвітності органам державної влади, а також порядку подання розвідувальної інформації компетентним органам. Доречнішим і вдалішим є формулювання цього принципу як «незалежність у збиранні та оперативність у поданні розвідувальної інформації», оскільки такий принцип забезпечить більш ефективний збір розвідувальної інформації. Водночас принцип незалежності збору розвідувальної інформації не може бути абсолютним і має передбачати незалежність в ініціюванні збору та виборі незаборонених методів збору розвідувальної інформації [4].

До загальних організаційно-управлінських принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері варто віднести також принципи, які теоретики ОРД окреслюють як плановість і науковість.

Щодо першого з них (плановості), то розвідувальна діяльність в економічній сфері не може та не повинна покладатися на стихійний розвиток подій передусім тоді, коли йдеться про забезпечення економічних інтересів держави. Значення планування діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства полягає в тому, що воно надає їхній щоденній роботі цілеспрямований, конкретний характер і дозволяє зосередити основні зусилля на розв'язанні найактуальніших проблем, а також сприяє своєчасному виконанню поставлених завдань.

У теорії управління планування тлумачать як загальну функцію процесу управління, діяльність суб'єкта управління з визначення цілей і завдань соціальних систем на майбутній період діяльності, засобів та способів їх досягнення, а також послідовності їх вирішення й термінів виконання [5]. Усе це цілком стосується як діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства України загалом, так і розвідки в економічній сфері як невіддільної її складової – на всіх рівнях.

Отже, принципом плановості розвідувальної діяльності в економічній сфері слід вважати визначення уповноваженим розвідувальним органом держави, його підрозділами та кожним працівником конкретних завдань на майбутнє щодо системи формування і функціонування негласного апарату, проведення конкретних розвідувальних заходів, виконання завдань та досягнення цієї діяльності загалом.

Принцип науковості полягає в тому, що загалом розвідувальна діяльність в економічній сфері є науково обґрунтованою системою заходів одержання інформації економічного характеру, необхідної політичному керівництву держави для прийняття тактичних і стратегічних рішень. Наукове забезпечення має охоплювати всі сфери досліджуваної діяльності: організацію управління, застосування оперативно-технічних засобів, забезпечення конспірації, розвідувальні заходи, підготовку кадрів тощо.

Вважаємо, що принцип науковості розвідувальної діяльності в економічній сфері є правилом постійного наукового пошуку засобів його вдосконалення та впровадження позитивних результатів у практику.

До загальних організаційних принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері варто віднести й принцип безперервності, який законодавець виокремив у ст. 4 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», а також у скасованому Законі України «Про розвідувальні органи України».

Не вдаючись до деталей проведеного нами наукового аналізу, зазначимо, що погоджуємося з думкою тих дослідників, які вважають, що сутність цього принципу полягає в безперервності на двох рівнях: 1) на рівні здійснення повноважень (тактичний рівень): розвідувальний орган має здійснювати розвідувальну діяльність безперервно незалежно від обставин і часу проведення такої діяльності; 2) на рівні виконання функцій держави (стратегічний рівень): розвідувальний орган не може припинити свої повноваження щодо проведення розвідувальної діяльності без їх передачі іншому органу [4].

Специфічним організаційно-управлінським принципом розвідувальної діяльності в економічній сфері є розмежування сфер діяльності розвідувальних органів, взаємодії та координації їх діяльності. Такий принцип було передбачено в скасованому Законі України «Про розвідувальні органи». Проте фактично він знайшов своє місце в чинному Законі України «Про розвідку». Так, ст. 8–10 присвячено розмежуванню компетенції різних розвідувальних органів України. Згідно зі ст. 22 встановлено засади взаємодії суб'єктів розвідувального співтовариства. Відповідно до ч. 4 ст. 4, Координаційний орган з питань розвідки може утворюватися Президентом України як постійно діючий допоміжний або інший визначений ст. 106 Конституції України орган для сприяння реалізації повноважень Президента України, у тому числі як Голови Ради національної безпеки і оборони України, забезпечення взаємодії, розвитку та координації спільної діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства. Положення про координаційний орган з питань розвідки та його персональний склад затверджуються Президентом України. Рішення координаційного органу з питань розвідки, введені в дію актами Президента України, є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами розвідувального співтовариства.

Згідно з ч. 5 цієї статті, загальна координація діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства здійснюється Радою національної безпеки і оборони України.

Отже, принцип розмежування сфер діяльності розвідувальних органів, взаємодії і координації їх діяльності не лише втілено в чинному законодавстві, а й детально регламентовано.

Наступну групу досліджуваних нами принципів фахівці в галузях оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності відносять до категорії галузевих або спеціальних.

Значна їх частина пов'язана з необхідністю застосування негласних форм і методів роботи. До них, зокрема, належать принципи поєднання гласних і негласних форм та методів діяльності; конспірації, конфіденційності.

Принцип поєднання гласних і негласних форм та методів діяльності впливає з самої природи розвідувальної діяльності в економічній сфері. Адже, відповідно до результатів проведених нами раніше досліджень, розвідувальна діяльність в економічній сфері може здійснюватися у двох формах – гласній і негласній. До гласної форми належать: отримання інформації по дипломатичних каналах, аерокосмічні засоби візуального обстеження та спостереження, аналіз інформації, одержаної з відкритих джерел. До негласної – весь спектр заходів конспіративного одержання інформації, які за своїм змістом відповідають негласним оперативним й оперативно-технічним заходам, передбаченим Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», але мають іншу юридичну регламентацію та спрямовані на об'єкти, що перебувають за межами України або пов'язані з такими об'єктами.

Щодо конспірації, то фахівці в галузі оперативно-розшукової та контррозвідальної діяльності визначають її як систему заходів, зауважуючи, що відповідний принцип слід окреслювати як конспіративність, тобто правило таємного, прихованого, не відомого нікому (крім власних суб'єктів) здійснення. Водночас конспірацією діяльності оперативних підрозділів вважають систему заходів, що спрямовані на забезпечення негласності цієї діяльності. Мета конспірації діяльності оперативних підрозділів – збереження в таємниці відомостей про факти, час, місце, коло об'єктів і суб'єктів проведення ОРЗ та НСРД, належність їх суб'єктів і використовуваних ними засобів (приміщень, транспорту, обладнання тощо) до правоохоронних органів; завдання конспірації діяльності оперативних підрозділів – створення в об'єктів ОРЗ та НСРД, їх зв'язків та інших осіб хибних переконань про відсутність задуму і будь-яких дій з пошуку та фіксації фактичних даних щодо протиправних діянь окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривною діяльністю спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень і в інтересах кримінального судочинства [6].

Вважаємо такий підхід цілком виправданим і науково обґрунтованим. Крім того, його доцільно застосувати в межах теоретичного формування системи розвідувальної діяльності в економічній сфері (з урахуванням специфіки цієї діяльності).

Досліджуючи питання забезпечення таємниці факту співробітництва конкретних осіб з оперативним підрозділом, учені передусім ведуть мову про принцип конфіденційності. Такий принцип (саме в контексті негласного співробітництва) інколи розглядають як принцип конфіденційності негласного співробітництва, акцентуючи на його застосуванні винятково щодо відносин з негласним апаратом.

Так, О. М. Бандурка визначає критерії зв'язку й відособленості принципів конфіденційності та конспіративності ОРД. Зокрема, вчений зауважує, що принцип конфіденційності в оперативно-розшуковій діяльності полягає в нерозголошенні, у таємничих, довірчих стосунках оперативного працівника й особи, яка добровільно погодилася на негласне співробітництво. Конфіденційність тісно пов'язана з принципом конспірації в оперативно-розшуковій діяльності. Організація оперативно-розшукової діяльності здійснюється в умовах конспірації форм і методів, до яких вдаються оперативні працівники з метою отримання інформації щодо виявлення, попередження, розкриття та розслідування злочинів, що мають таємний характер. Стосовно осіб, які співпрацюють з оперативно-розшуковими апаратами, вживають термін «конфіденційність», а відносно форм і методів роботи – «конспіративність». Конспіративність дозволяє оперативним підрозділам збирати негласно інформацію про ті чи інші протиправні явища, накопичувати її в оперативно-інформаційних системах, аналізувати, готувати до легалізації для використання в кримінальному судочинстві [7]. Отже, принципи конфіденційності та конспіративності – це явища одного порядку, поняття, сповнені одного змісту. Різниця полягає лише у векторі застосування цих принципів: якщо йдеться про відносини з особами, то застосовується термін «конфіденційність», якщо ж йдеться про інші аспекти таємної частини ОРД, то застосовують термін «конспіративність».

Ми не поділяємо таку позицію, оскільки вважаємо конфіденційність негласного співробітництва складовою конспірації. Одночасно його можна виокремити не як галузевий принцип всієї ОРД, а як спеціальний принцип негласного співробітництва. Усе це стосується й розвідувальної діяльності в економічній сфері.

У науковій літературі, окрім розмежування принципів розвідувальної діяльності на загальні та галузеві, можна прослідкувати їх поділ на стратегічні, тактичні, оперативні (відповідно до рівнів здійснення цієї діяльності) [8] кадрові, інформаційно-аналітичні, етичні тощо.

Стратегічні принципи слугують меті забезпечення якісного здійснення розвідувальної діяльності в глобальних масштабах на тривалий період, а також вчасного розпізнання загроз і адаптацію форм та методів до ефективної роботи в мінливих умовах. Дотриманням цих принципів забезпечується своєчасне одержання інформації про стратегічний економічний потенціал і стратегічні економічні наміри інших країн, організацій або інших соціальних спільнот, що впливає на вироблення політичної стратегії керівництвом держави.

За різними джерелами до стратегічних належать принципи: роботи на випередження; роботи на перспективу; накопичення знань; належного фінансування; імпрізації та гнучкості; несподіваності; інституційної пам'яті; винесення уроків і висновків; цілеспрямованості, розумності і практичної корисності; поширення дезінформації. Усі вони втілені в діяльності розвідувальних органів України та є їх звичаєвою практикою.

Принципи роботи на випередження та роботи на перспективу фактично є єдиними за змістом та втілюються в пріоритеті проактивного підходу до ведення розвідки в економічній сфері над реактивним [9]. У теорії ОРД зазначені принципи розглядають як один – принцип наступальності. Фундатори цієї теорії визначили його як вимогу закону, що зобов'язує суб'єктів оперативно-розшукової діяльності вести пошук і фіксацію фактичних даних про протиправну діяльність окремих груп та осіб з метою припинення правопорушень, розкриття тяжких злочинів, розшуку злочинців. Виконання цього обов'язку, зауважує О. М. Бандурка, має бути постійним, ініціативним, зі своєчасним використанням усіх дозволених законом заходів [7, с. 66]. Такі заходи, стверджують науковці, мають випереджати дії злочинців, не допускати реалізації протиправних намірів. Так, до змісту принципу наступальності варто додати правила безперервності, мобільності, динамічності, які Р. А. Халілев вважає самостійними принципами [10]. Принцип наступальності слід вважати правилом розвідувальної діяльності в економічній сфері, яке має стратегічне значення.

Щодо цілеспрямованості, розумності і практичної користі, то це принципи будь-якої конструктивної діяльності людини. Тому слід виокремлювати їх як основоположні правила, за якими здійснюється розвідувальна діяльність в економічній сфері, вони є природними.

Це стосується й принципу належного фінансування розвідувальної діяльності в економічній сфері, необхідність якого є очевидною. Цілком обгрунтованим є висновок, що будь-який розвідувальний орган є достатньо витратним механізмом і потребує значних капіталовкладень. Як слушно зауважують окремі дослідники, розвідувальна діяльність, за винятком рідкісних випадків, не завдає прямої фінансової вигоди, проте брак фінансування та неефективна діяльність є ще гіршими, ніж відсутність розвідувальної діяльності як такої [11]. Розвідувальна ж діяльність в економічній сфері є таким винятковим випадком (системою), коли результатом успішної роботи апарату розвідки є фінансово-економічний ефект.

Принцип інституційної пам'яті є правилом урахування досвіду власних попередніх стратегій, розробок, операцій і заходів, що мали місце як у недалекому минулому, так і в тривалій історичній ретроспективі – з детальним аналізом досягнень й успіхів, помилок і провалів. Власне, він за своєю сутністю відповідає й принципу винесення уроків і висновків. Останній також передбачає визначення основ вискоефективної роботи та причин прорахунків недоліків – як власних, так і тих, що належать колегам. Отже, два зазначені принципи входять до змісту принципу науковості, який досліджено вище.

Принцип імпрізації та гнучкості полягає у відході від стандартних підходів і прийнятті креативних рішень, зокрема, на рівні стратегічного планування. З ним пов'язують

і принцип несподіваності. Проте якщо перший стосується дій і рішень суб'єктів розвідувальної діяльності, то другий – створення складної ситуації для її об'єктів як наслідку зазначених дій і рішень.

Виокремлення принципу поширення дезінформації як правила розвідувальної діяльності в економічній сфері вважаємо невиправданим. Адже поширення дезінформації є складовою конспірації, а отже, охоплюється принципом конспіративності. Згідно з результатами фундаментальних наукових досліджень, зміст конспірації певної діяльності становлять охорона відомостей, що підлягають засекречуванню, а також дезінформування об'єктів розвідувальних заходів, їх зв'язків та інших осіб. Причому до заходів дезінформування належать: легендування (діяльність зі створення легенд), доведення легенд до адресата (маскування та легендоване спілкування), а також підтвердження легенд у разі необхідності (прикриття) [6].

Деякі дослідники окреслюють принципи розвідувальної діяльності як систему закріплених у законодавстві положень, які визначають засади правового регулювання діяльності та функціонування розвідки й діяльності правоохоронних органів, що здійснюють діяльність, пов'язану із забезпеченням національної безпеки [12]. Такий підхід слід визнати сумнівним, адже переважна більшість з розглянутих у нашій роботі принципів розвідувальної діяльності об'єктивно існують, незалежно від того, чи закріплено їх законодавчо. Ці принципи, попри відсутність юридичного унормування, описано в численних наукових працях, підручниках, посібниках і методичних рекомендаціях. Деякі існують взагалі без письмового закріплення як елементи інституційної пам'яті різних розвідувальних органів.

Щодо законодавчого закріплення принципів розвідувальної діяльності, то, на нашу думку, формальному визначенню на цьому рівні підлягають лише ті з них, які належать до категорії загальних стратегічних. Інші підлягають закріпленню у відомчих нормативно-правових актах і методичних рекомендаціях.

Висновки. Принципи розвідувальної діяльності в економічній сфері можна класифікувати за різними критеріями:

- залежно від формальної визначеності: юридично унормовані; наведені лише в наукових працях, методичних рекомендаціях (посібниках, підручниках); неформальні (апробовані практикою та закріплені в інституційній пам'яті розвідувальних органів – без письмової фіксації);
- відповідно до рівня проведення розвідувальної діяльності в економічній сфері: стратегічні, оперативні й тактичні;
- за спрямованістю: юридичні, політичні, організаційно-управлінські, змішані;
- залежно від поширеності на інші суспільні відносини: загальні (такі, що притаманні й іншим видам державної діяльності); спеціальні (притаманні лише розвідці в економічній сфері та суміжним з нею видам діяльності).

До загальних принципів розвідувальної діяльності в економічній сфері належать: законності; незалежності від інших, крім державних, інтересів; підзвітності й підконтрольності визначеним законом державним органам; плановості, науковості; безперервності.

Спеціальними принципами розвідувальної діяльності в економічній сфері є: поєднання гласних і негласних форм та методів діяльності; конспірації; незалежності в збиранні й оперативності в поданні розвідувальної інформації; розмежування сфер діяльності розвідувальних органів; взаємодії та координації розвідувальних органів; наступальності; креативності.

Список використаної літератури

1. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво у механізмі забезпечення прав людини : монографія. Вінниця : Твори, 2022. 354 с.
2. Паливода В. О. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2022. 20 с.
3. Balanda A. L., Cherniak A. M. Economic intelligence and counter-intelligence in ensuring national economic interests: theoretical and applied aspect. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. № 12 (3). P. 17–29. Doi: <https://doi.org/10.56215/04221203.17>.
4. Фіров В. Д. Поняття, ознаки та принципи здійснення розвідувальної діяльності в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2018. Т. 23. Вип. 2 (33). С. 106–116. (Серія «Правознавство DOI 10.18524/2304-1587.2018.2(33).147029
5. Жуковська А. Методи планування та розподілу завдань у тайм-менеджменті. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023 № 1 (47) С. 50–60. Doi: <https://doi.org/10.55643/ser.1.47.2023.478>.
6. Грібов М. Л., Сухачов О. О. Конспірація як система заходів забезпечення негласності кримінально процесуальної та оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів правоохоронних. *Вісник Кримінального судочинства*. 2019. № 4 С.33–44. Doi: 10.17721/2413-5372.2019.4/33-44.
7. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : Ч. 1. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 244 с.
8. Військова розвідка : навч. посіб. / упоряд.: Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахареєв, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. Київ : КНТ, 2022. 332 с.
9. Москаленко Н. О., Леонова Ю. О. Теоретичні підходи до конкурентної розвідки та особливості її аналітичного забезпечення. *Проблеми економіки*. 2018. № 2 (36). С. 228–234.
10. Халілев Р. А. Система принципів оперативно-розшукової політики з протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2010. Т. 23 (62). № 1. С. 328–336.
11. Авдееєва Т. Основні принципи функціонування розвідки. Курс «Правові та політичні аспекти діяльності зовнішньої розвідки України» / Національний університет Києво-Могилянська академія. 2019. URL: <https://bintel.org.ua/nukma/principi-rozvidki/>.
12. Мартинюк С. О. Характеристика принципів функціонування OSINT у сфері національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 332–334. Doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/82>.

**SYSTEM OF INTELLIGENCE ACTIVITY PRINCIPLES
IN THE ECONOMIC SPHERE****Dmytro Usov***Yevhenii Bereznyak Military Academy**Ilyenka str., 81, 04050, Kyiv, Ukraine*

The effective implementation of Ukraine's domestic and foreign policy is directly related to economic factors. Safe functioning and stability of the economy, its development depends on a number of factors, including military-political, social and informational. The information factor occupies a prominent place in this system, since in today's conditions obtaining objective data on actual economic phenomena, processes, indicators, plans and opportunities of other countries enables to develop a strategy and tactics for ensuring national economic interests at the national level, to make balanced political decisions at the tactical

and strategic level. Intelligence activity, in particular in the field of economy, belongs to the most important (integral) types of the state activity as well as of its bodies.

The article defines the list, interrelationships and outlines the content of the intelligence activity principles in the economic sphere.

During the research, it was established that the intelligence activity principles in the economic sphere are subject to classification according to various criteria. Depending on the formal certainty, the principles can be: legally regulated; provided only in scientific works or methodical recommendations (manuals, textbooks); informal (tested by practice and fixed in the institutional memory of intelligence agencies – without written record). According to the level of conducting intelligence activities in the economic sphere such principles may be: strategic, operational and tactical. Depending on the orientation intelligence activity principles are divided on: legal, political, organizational-managerial and mixed. In view of the spread to other public relations: general (those inherent in other types of state activity) and special (inherent only in intelligence in the economic sphere and related activities).

The general intelligence activity principles in the economic sphere include: legality; independence from interests of entities other than state; accountability and control to state bodies defined by law; planning, science; continuity.

The special intelligence activity principles in the economic sphere are: a combination of overt and untold forms and methods of activity; conspiracies; independence in gathering and promptness in providing intelligence information; delineation of spheres of activity for intelligence agencies; interaction and coordination of intelligence agencies; offensiveness; creativity.

Key words: internal and external policy, economic policy, principles of activity, intelligence activity, intelligence activities, intelligence agencies.